

ROBOTNIK (231) *sb m*

Oba o jasne.

sg N robotnik (35). ◇ *G* robotnika (11). ◇ *D* robotnikowi (16). ◇ *A* robotnika (8). ◇ *I* robotnikiem (10); -em (1), -(e)m (9). ◇ *L* robotniku (1). ◇ *V* robotniku (2). ◇ *pl N* robotnicy (31). ◇ *G* robotników (40); -ów (6), -(o)w (34). ◇ *D* robotnikóm (23), robotnikum (1) *MurzNT*; ~ -óm (4), -(o)m (19). ◇ *A* robotniki (30), robotnik(o)w (1); -i: -(o)w *GrabPospR* (1:1). ◇ *I* robotniki (9), robotnikami (1) *WujNT*. ◇ *L* robotnikach (6); -ach (3) *MurzNT*, *WujNT* (2), -äch (2) *OrzJan*, *PowodPr*, -(a)ch (1). ◇ *V* robotnicy (6).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (dwa z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

Człowiek pracujący fizycznie, zwłaszcza zarobkowo, w tym pracownik najemny i chłop pańszczyźniany (231) : *ZapWar* 1512 nr 2141, nr 2142, nr 2143; *OpecŻyw* 30; *Opifex*, *eyn handtwercks man ader werckmacher*. Robotnik. *Faber*, *omnis artifex qui labore corporis aliquid artificium facit* *Murm* 180; *Opifex*. *Wergmacher*. Robotnik. *Mymer*¹ 14, 35; *BartBydg* 102b; *Przeklety* [!] kto broní zapłaty robotnikowi albo wciążą nędznika *BielŻyw* 100; *Pierfi* kołmate y poroŃte vkazuią człowieka mądrego, ale ku nauce trudnego, który theż bywa robotnik Ńwiebodny/ poŃluźny/ ale pŃotliwy. *GlabGad* P4v, N6; *BierRozm* 3; *Odłóżyłem* 5 1/2 mrc. na 20. robotnikow *KłosAlg* Gv; *Diar* 72; *GliczKsiąż* K3v; *Leop* 2.Par 2 arg, *Eccli* 34/27; *RejZwierz* 14v; Y roŃkażał robotnikom [*ad facientes opera*]/ áby pobudowáli kwádratem mury *BibRadz* 1.*Mach* 10/11, 1.*Esdr* 3/9, *Matth* 21/33, 34 [2 r.], 35, 38, 40, 41; *Spofo*bił tedy Sálomon wŃyżtki robotniki/ których było w liczbie Ńto y piécdzycyfiát tyfiác y trzy tyfiące y ŃzeŃ Ńet/ ze wŃyżtkiego ludu Izraélfkiego *BielKron* 77, 77 [2 r.], 77v, 273, 442v; *Operarius*, Robotnik. *Mącz* 107d, 264c [3 r.], 472b; *Zwołay* robotnikow/ á záplác káždemu záplátę iego *RejPos* 59, 58v [2 r.], 59v, 232v, 250v; *BiałKat* 63v; *RejZwierz* 248; *BudBib* 4.*Reg* 12/11, 14, 15; *Acz* teraz w ty Látá drogié/ trudno kto ma wmiárkowác koŃzt [*wykonania grobli*]/ álbo nakład iáki/ poniewaź téż ná robotniki drogo *Strum* D4; *Od* tákiéy roboty [*grobli wysokiej na cztery łokcie*] moźeŃz dáć robotnikowi po 6 złotych. *Strum* E; Y ták z Robotniki czyní zmwę/ ábyć piérwéy vkazał *Grundfełt*/ niźli pocznie Ńuć *Groblá* álbo robić *Strum* E3; *Bo* robotnicy nic niedbáią kiedy ich zwłáŃczá nikt nie pilnuie. *Strum* E4, D4v [2 r.], E, Ev [3 r.], E2 [2 r.], F [2 r.] (18); *BudNT* *Matth* 20/8, *Rom* 4/4; *Bo* więc omieŃzkánie y przewłoká zapłaty bárzo przykrá ieŃt káždemu robotnikowi *ModrzBaz* 118v; *KochPs* 193; *SkarŻyw* 324 [3 r.], 518 *marg*; *Niedbałem* nigdy o złoto/ *Alem* tylko proŃił o to/ *Aby* kufel Ńtał przedemná/ *A* prziiáciéł piiał zemná. *A* tym czáŃem robotnicy *Pieczę* mieli o winnicy. *KochFr* 92; *WerGoŃc* 215; *Calep* [731]b, [732]b; *GostGosp* 76; *OrzJan* 68; *LatHar* 117; *który* [*gospodarz*] wyŃzedł bárzo ráno náymowác robotniki do winnice Ńwoiey *WujNT* *Matth* 20/1, *Matth* 1/2, 20 arg, *Act* 19/24, 25, *Iac* 5/4, s. 795 [2 r.]; *że* *Podkomorzy* ná dźién [!] Ńwiétygo *Ianá* *Krzyćiciéla* ma wybiérác Ráyce w *Wieliczce* y *Ńtárfzé* *Stolniki*/ to ieŃt robotniki w górách *SarnStat* 379; *Téż* wŃtáwiamy: iź w koźdáy górze máią bydź poŃtáwieni dwá robotnicy dla Ńzukánia Ńoli *SarnStat* 380; *StároŃtowie* zá gránice nie máią robotniká do *Wołóch* wypuŃczác. *SarnStat* 523; *WŃi* bywáią ŃpuŃtoŃzoné dla niedoŃtátku robotników *SarnStat* 919, 200, 340, 372, 480, 494 (12); *GrabPospR* M3 [2 r.], M3, M3v; *Bog* nie kazał zátrzymác zapłaty robotnikowi y przez iedną noc *SkarKaz* 635b; *KlonWor* 27; [*Iáka*

rola/ thákie y náliene [!]: Y iákie kwiatki/ tákie y bárwy; y iáki robotnik táka y robotá *Leop 4.Esdr 9/17 (Linde); OrszakPos 150*].

robotnik czego (1): Bo y łami Krolowie idą/ y oblápiáią groby ich [św. Piotra i Pawła]/ [...] Aten ktory w koronie chodzi/ Rybakowi/ y namiotow robotnikowi/ ktorzy iusz vmárli/ modli fię iáko obrońcy łwemu. *SkarŻyw 92*.

robotnik około czego (1): [Do pokoleń Izraela osiadłych na południu należeli:] Her oćiec Lechy/ y Láhedáh oćiec Márefze/ y plemię robotnikow (około) lnu do domu Afzbehy. *BudBib 1.Par 4/21*.

robotnik czyj [zawsze: pron poss] (11): yako ya sbraczią swoyą nyenayachal na hymyeny pracze Ianove hy nyebralem mv Chrosthv sosnowego hy brzozowego yego robotnj a nym vyosl go przez swe robotnhnyki nahymyeny swe *ZapWar 1535 nr 2446*; Nie będziefz przy łobie trzymał zapłáty robotniká twego/ do iutrá. *Leop Lev 19/13*; [Mówi anioł do Habakuka niosącego obiad swoim sługom:] Izalż ty nie wiefz/ iż łługá Páńłki Dániel łiedzi w wielkim wćiśnieniu w iáłkini miedzy okrotnemi łwy/ á iusz trzy dni nie iadł/ podobnieyći ábyś ty pokármy doniołł mu/ niżli tym robotnikom łwoim. *RejPos 127, 127; BiałKat 63v; RejZwierc 202v [2 r.]; BudBib Tob 4/15; BiałKaz M2v; SarnStat 392; GrabPospR M3*.

W połączeniach szeregowych (2): W myełcye też mąż/ nyewyáłtá/ łtáry/ młodj/ kupyec/ rzemyełnik/ robotnik/ oracz/ rozne myeyłcá/ dołtoyeńłtwá/ y powinowáłtwá máyá *KromRozm III F7v*; á gđzieby też iusz ono powietrze/ y oná nawáłność morłka łámá okręł wywróciłá y zátopiłá/ tedyć iusz nic áni po łtárlzym/ áni po łzyprze/ áni po robotnikach/ áni po tych co w okręćie płynęli. *OrzJan 69*.

W charakterystycznych połączeniach: pospolity robotnik, prożny, ubogi, ustawiczny (2), wierny (1).

W porównaniu (1): Coś iusz tu łłyłzał łłowá Prorockie/ [...] Iż ci ktorzy poznáią á wwierzą łwiátłóci tey [Chrystusowi]/ bęđá łie ráđowác/ iáko oni robotnicy/ kthorzy łie ráđuią gđy doczekáią żniwá łwoiego *RejPos 15*.

Przysłowie bibl.: Godzien iełł robotnik łtrawy łwoiei Takci pán mowi *MurzNT 46*; Albowiem godzien iełł robotnik żywnóci łwoiey *BibRadz Matth 10/10; BudNT Luc 10/7*; á káždy robotnik godzien iełł zapłáty łwey *ModrzBaz 93, 138v; LatHar 128; WujNTMatth 10/10, Luc 10/7, 1.Tim 5/18; PowodPr 22. [Ogółem 11 r.]*

Zwrot: »zmawiać (a. zmović) [co] z robotniki« [szyk zmienny] (4): To też miéy ná bączności kiedy będziefz miał Groblą zmáwiác z robotniki [...]: pámięłay ábyś zołławił przed Groblą Próg/ álbo Bórtę/ ná łóćci człérzy álbo y ná łzeć. *Strum E3v*; Aczći też zmawiaią ná rozmáité miáry z Robotniki Groble/ to iełł/ ná Polá/ ná Pręty/ ná Powrózce/ ná Szychty/ etc et. *Strum F2, D3, N4*.

Wyrażenia: »dobry robotnik« [szyk 4:7] (11): Ręka z palci ktore łie nie mogą włzpaczyć tilko prołto łtoią, znamionuią łkępcza, łakomcza/ myłliwczá/ y robotnika łdobrego *GlabGad P2v; Strum E2*; Vrzęđnik bączny/ ma też nie z mnieyłzą pracą tego doyźrzeć/ áby Kmiotká dołłátecznego/ robotniká łdobrego/ dla złęgo á vbogiego robotniká/ nie tárgał. *GostGosp 36, 8, 36 [2 r.], 172*.

»robotnik nájęty« (2): [Grzechy wołające o pomstę do nieba:] Dobrowolne mężoboyłtwo/ Sodomia/ wćiśnienie vbogich y łsirot: á nákoniec robotnikow náiętych w zapłáćie ofzúkánie *LatHar +++2*; Przypowieć o robotnikách náiętych do winnice. *WujNT przedm 38*.

»zły robotnik« (2): Vrzędnik y Włodarz bączny/ ma dobremu Kmiotkowi robotnikowi mnieyszą robotę kazać robić/ á złemu więtszą: to dla tego/ áby zły wciągał sie w robotę/ á dobry pátrząc ná złego robotniká/ áby sie nie gorczył. *GostGosp* 162, 36.

Szereg: »sługa, (i, albo) robotnik« = *laborator et servitor a. servus JanStat* [szyk 6:4] (10): [W znaku *Strzelca*:] Slugi łobie iednay, y robotniki: boc będą powolni y wierni *FalZioł* V 53; *GlabGad* Pv; O Słudzech y o robotnikach *KłosAlg* G; czo należy łudze álbo robotnikowi to niechay będzie iego. *RejZwierc* 35v; Woła do Páná Bogá o pomłtę/ wftáwicznie/ niezápłácona zapłátá łlug/ y robotnikow wálznych. *BiałKaz* M2v; *SarnStat* 392, 519, 520 [2 r.], 926.

Jako ostatni człón we współrzędnym połączeniu wielocłonowym: »i wszelcy robotnicy« (1): Panuie theż [Saturn] Sukiennikom/ łzewczom Garbarzom/ gornikom/ y wízelkiem robothnikom: ciężką/ albo plugawą robothę robiącym. *FalZioł* V 50v.

Przen (69) : tedy tę Propoficią łpifawízy/ podavam wíszytkim łtanom tey Nawy [tj. *Rzeczypospolitej*]/ przez ręce y obronę Wálzcy K.M. iáko przedniego Zeglarzá y kierowniká. Poydáli rzeczy náłze/ iáko dotąd bywało: widzē zdrowia náłzego w robotnikach [tu: *najwyższych urzędniach państwa*] máłą nádzieię. *PowodPr* 2.

W nawiązaniu do przypowieści ewangelicznych, zwłaszcza o robotnikach w winnicy (50): *KromRozm* I [L3]; *MurzNT* 96; Pan robotnikow proznuiących niechce mieć w winnicy łwoiey. *KrowObr* 61, C3, 61, 242v, Tt3; Záwołay robotnikow z winnice/ á zápłác káždemu zapłátę iego *RejPos* 58v; Pan rowno w łwey winnicy robotnikom wíszytkim płaci. *RejPos* 60 *marg*; Co wierny robotnik ma czynić w winnicy Pánłkiey *RejPos* 61 *marg*, 58v, 60v [3 r.], 61 [2 r.], 175v [2 r.]; Tedy [widząc rozproszoną rzeszę] mowi [Chrystus] vcźniom łwym. Acz źniwo mnogie/ lecz robotnikow máło. Modłcie się przeto pánu źniwa/ áby wygnał robotniki ná źniwo łwoie. *BudNT Matth* 9/37-38, *Luc* 9/2; *SkarŻyw* 312, 463, 518; Słá [Pan] pošły łwoie wierne do tey łwey Winnice/ áby z niey robotnicy dawáli owoce *ArtKanc* N14v; Abowiem tákowi fałszywi Apoštołowie/ łą robotnicy zdrádlivi *WujNT* 2.*Cor* 11/13, *Matth* 9/37, 38, s. 39, *Luc* 10/2 [2 r.]; Wracam się do ciebie Naiáńnieyfy Miło: Krołu/ vkázuiąc iáko się łádu Bożego boię/ iellim co boiázliwie/ nieroštropnie/ niedbále łobie ná tym wielkim powołániu poštąpił/ á wiernym y mądrym robotnikiem nie był. *SkarKaz*)(3v; Iedno niebo/ iedno łzczęście błogołáwionych: ieden grołz dźienny/ ktory robotnicy w winnicy prácuiący biorą *SkarKaz* 549a; [*GliczApel* E2].

robotnik czego (4): Godźien iest robotnik łtrawy łwoiey) Takci pán mowi/ my zaś iestechmy łkapi [!] przeciwko prawem robotnikum łłowa bożego *MurzNT* 46; *RejPos* 60v; [łw. *Niceta*] boiáźń Bożá y dołkonále cnoty w łerca ich [braci] łzczępił/ polewał/ do wzroftu y pošytku duchownego pomagał: iáko wierny robotnik pánłkiey winnice/ y roley Bożey. *SkarŻyw* 298; [*Mówi Jezus*:] ođtápćiełz odemnie wíszycy robotnicy niepráwości. *WujNT Luc* 13/27.

robotnik czyj [zawsze: *pron poss*] (11): Bo on [Bóg] zmiłofierdzia łwego Iełcze łam waby kazdego Mówiąc podczie domnie wíłtczy Mogi wierny robotniczy A ya łzrzodła boftwa łwego Mile ochłódzē kazdego *RejKup* o7v; Tu iuż możelz rozumieć/ co to iest zá winnicá/ á iáki to iest gołpodarz iey/ [...] y iáko do niey wabi á námawia wierne robotniki łwoie *RejPos* 59v; A w tym ma być wvielbion Ociec moy/ gdy mu okażecie obfity owoc s łiebie/ á iź zrozumie iźelcie wy moi wierni robotnicy. *RejPos*

59v, 58v, 59v [2 r.], 60, 115; *SkarŻyw* 583; Thy [Boże] chcesz mieć w KOściele swoim świętym/ aby był wczciwy porządek w nim/ dla tegoś wftawił słuźebniki/ wierne swoie robotniki. *ArtKanc* K16v, P4; [*HerbOdpow* Zz5v].

W charakterystycznych połączeniach: chytry robotnik (2), mądry (3), proźnujący (3), przewrotny, wdzięczny, wierny (18), zdrażliwy.

Szeregi: »sługa i robotnik« (1): Mowi Pan o słudze y robotniku: [...] SkarKaz 549a.

*»robotnik a żeńca« (1): Prawdać yeft iżci kápłanow trzebá yáko sług bożych/ ále mamy profić páná á ftworzycyelá náłfego/ aby do żniwá swego spuscił nam godne robotniki á żeńce. *GliczKsiqz* O7.*

a) Sługa boży, wierny chrześcijanin (15) : Zásztzyć nas práwicą twą mátko Boża podźcie kniey wśyfcy robotnicy y smutni/ á oná ochłodzenie y poćieszenie da duřzam wářzym *KrowObr* 152, 153; Pilnuy tego abyś się ftawił doświádczonym Bogu robotnikiem *BibRadz 2.Tim* 2/15; *WujNT 2.Tim* 2/15; *SkarKaz* 123a.

robotnik czego (1): Pásterze y robotnicy kościoła Bożego ktorzy są prawdziwi SkarKaz Oooo2a.

robotnik czyj (1): Ták wśędzie z Páwłem świętym robił y biegał Bárnábář wielki robotnik Chryřtuřow SkarŻyw 537.

*Wyrażenia: »robotnik dobry« (1): Iáko sie Pan z złými robotniki á iáko z dobrymi obchodzić raczy. *RejPos* 59v marg.*

*»zły (a. złościwy) robotnik« (8): Odeydźcye odemnye złořciwi robotnicy *KromRozm III* D4; *Leop Philipp* 3/2; *RejPos* 59v [2 r.]; *CzechRozm* A6v; Vpátruyćie pŷy/ vpátruyćie złe robotniki (*marg*) ábo řtrzeřćie się přow, złych robotnikow. [...]; Haeretycy iáko při iádowići, zli robotnicy, ná rozmáite efekty rozśiekáni. (-) *WujNT Philipp* 3/2.*

b) O Chrystusie (2): NAzaiutrz w poniedzialek po kwietné niedzieli/ pořfedił mily Iezus iako miłořciwy a wierny robotnik do Ieruzalem *OpecŻyw* 73v; O dziwny robotniku: o nieřlychány do roboty Iozephow towarzyřzu: tyś vrobił niebo y ziemię y co ná nich ieřt *SkarŻyw* 245.

c) O zwierzęciu roboczym (1): Czerwie ktore ćiało wołu robotnego toczą/ W płowe się skrzydła obłoczą. Więć iáko był robotnikiem/ on przodek rogáty/ Ták teź roy/ z prace bogáty. *KlonŻal* C2v.

a. Żołnierz piechoty wybranieckiej, nieuzbrojony, przeznaczony do prac pomocniczych (4) : Armátę zaś swą y prochy káždy táki wypráwiony/ ktorzyby nie zá robotniká wypráwiony był/ ále zá řtrzelcá/ wźiałby z řkárbu Krolá Ie^{go} M. *GrabPospR* M4; mieřzczánie przytem y przednieyřzy robotnego řtanu ludźie niechby řtrzelcow pieřzych wypráwowáli/ [...] inřzy robotnego řtanu ludźie podleyřzy y vboźřzy/ wedłuk vznánia y rozřádku Ich mořci Pánow Táxátorow/ robotniki z rydlámi z řiekierámi z miechámi wypráwią *GrabPospR* M4v, M2, M2v.

b. Niewolnik (1) : rzekł iemu Rybitw [*Apollonowi, którego uratował z topieli:*] Wiefzli tho/ iźe wedłuk morřkiego práwá ieřteś moy robotnik/ bom ćie od řmierći wyzwolił *HistRzym* 11.